

U S N E S E N Í

Nejvyšší správní soud rozhodl v rozšířeném senátu složeném z předsedy Filipa Dienstbiera a soudců Karla Šimky, Lenky Krupičkové, Petra Mikeše, Barbary Pořízkové, Ivo Pospíšila a Aleše Roztočila v právní věci žalobce: **S. A. O.**, zast. Mgr. Jindřichem Lechovským, advokátem se sídlem Hládkov 701/4, Praha 6, proti žalovanému: **Ministerstvo vnitra**, se sídlem Nad Štolou 936/3, Praha 7, proti rozhodnutí žalovaného ze dne 19. 2. 2018, č. j. OAM-373/ZA-ZA11-K03-2017, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 14. 7. 2021, č. j. 1 Az 18/2018-35,

t a k t o :

- I. V soudním řízení správním soud nezajišťuje překlady soudních písemností doručovaných účastníkům řízení, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.**
- II. Věc se vrací k projednání a rozhodnutí osmému senátu.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Jádru sporu a jeho dosavadní průběh

I. 1. Jádru sporu

[1] Jádrem sporu je, zda a za jakých podmínek přísluší účastníkovi řízení, jehož mateřštinou není čeština, právo na sdělení obsahu soudních písemností v mateřském či jiném pro něj dobře srozumitelném jazyce.

I. 2. Dosavadní průběh správních a soudních řízení

[2] Žalovaný v záhlaví označeným rozhodnutím neudělil žalobci (dále „stěžovatel“) mezinárodní ochranu podle § 12, § 13, § 14, § 14a a § 14b zákona č. 325/1999 Sb., o azylu. Proti rozhodnutí podal žalobce žalobu k Městskému soudu v Praze. Ten ji v záhlaví uvedeným rozsudkem jako nedůvodnou zamítl.

II. Kasační stížnost žalobce

[3] Proti rozsudku podal stěžovatel kasační stížnost.

[4] Městský soud rozhodl dle § 51 odst. 1 s. ř. s. bez jednání. Výzvu k udělení souhlasu s projednáním věci bez nařízení jednání však stěžovateli zaslal pouze v českém jazyce. Stěžovatel

poukázal na rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 9. 2003, č. j. 5 Azs 5/2003 - 33, č. 59/2004 Sb. NSS, a ze dne 14. 7. 2005, č. j. 3 Azs 119/2005 - 77, č. 686/2005 Sb. NSS. Z nich dovodil povinnost soudu vyzvat účastníky řízení k vyjádření se ohledně možnosti rozhodnout o věci samé bez jednání dle § 51 s. ř. s. v jazyce, jemuž rozumí. Ve správním řízení stěžovatel tvrdil, že český jazyk neovládá, a vždy vyžadoval tlumočení do anglického jazyka. Žalobu sice podal v českém jazyce, ale byla sepsána třetí osobou. Podmínky pro rozhodnutí bez nařízení jednání tedy nebyly splněny.

[5] Stěžovatel dále namítal nesprávné vyhodnocení věrohodnosti svého azylového příběhu.

[6] Žalovaný se ke kasační stížnosti nevyjádřil.

III. Důvody postoupení věci rozšířenému senátu

[7] Osmý senát Nejvyššího správního soudu při předběžném projednání věci shledal, že je naplněn důvod k jejímu postoupení rozšířenému senátu, neboť k otázce, kdy je třeba ustanovit tlumočníka, existuje rozporná judikatura jednotlivých senátů tohoto soudu.

[8] První z judikturních linií následuje rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 Azs 5/2003-33. V něm soud dospěl k závěru, že cizinec při přezkumu rozhodnutí o azylu musí být o právu vyjádřit se k možnosti rozhodnout o věci samé bez jednání dle § 51 s. ř. s. poučen v jazyce, jemuž rozumí. Judikatura Nejvyššího správního soudu se o závěry tohoto rozhodnutí opřela naposledy v roce 2008 (rozsudek ze dne 30. 10. 2008, č. j. 7 Azs 66/2008-50). Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 3. 2016, č. j. 2 Azs 11/2016-35, označilo rozsudek pátého senátu za překonaný pozdější judikaturou. Přesto na rozsudek pátého senátu navázala aktuální judikatura Nejvyššího správního soudu, nejdříve rozsudkem ze dne 7. 4. 2021, č. j. 4 Azs 363/2020-50, poté rozsudky ze dne 30. 7. 2021, č. j. 3 Azs 386/2020-52, a ze dne 11. 11. 2021, č. j. 9 Azs 165/2021-45.

[9] Právní názor první judikturní linie je shrnut v bodech 13 a 14 rozsudku č. j. 9 Azs 165/2021-45. Uvádí se v něm, že „v projednávaném případě stěžovatel podal strojově sepsanou žalobu v českém jazyce, ve které neuvedl, že žádá o tlumočníka či že se není schopen dorozumět česky. Nejvyšší správní soud nicméně neopomněl, že v době, kdy mu krajský soud zaslal výzvu dle § 51 s. ř. s., již disponoval správním spisem, doručeným dne 29. 1. 2021. Z něj plyne, že stěžovatel je schopen se dorozumět v ruském jazyce a že při úkonech v rámci správního řízení, jako byl pohovor či seznámení s podklady, byl přítomen tlumočnick do ruského jazyka. Též žádost o udělení mezinárodní ochrany byla sepsána v ruském jazyce. Krajskému soudu tak muselo být ze správního spisu zřejmé, že se stěžovatel česky nedorozumí. Z tohoto důvodu měl nechat přeložit do jeho jazyka poučení dle § 51 s. ř. s., aby se stěžovatel mohl v jazyce, kterému rozumí, dozvědět o možnosti rozhodnout o jeho žalobě bez nařízení jednání. K obdobnému závěru dospěl NSS v rozsudcích ze dne 7. 4. 2021, č. j. 4 Azs 363/2020-50, a ze dne 30. 7. 2021, č. j. 3 Azs 386/2020-52, ve kterých posuzoval kasační stížnosti manželů z Gruzie, kterým nebyla výzva dle § 51 s. ř. s. zaslána v gruzínštině, ačkoliv ze správního spisu vyplynulo, že se ani jeden z nich nedorozumí v českém jazyce. Nejvyšší správní soud proto uvedl: „Nezbytným předpokladem pro rozhodnutí o věci samé krajským soudem bez nařízení jednání je totiž nejenom řádné doručení výzvy podle § 51 s. ř. s. účastníkům řízení a udělení souhlasu či aspoň nevyjádření nesouhlasu s takovým způsobem projednání žaloby, nýbrž taktéž zachování všech ústavních práv dotčených osob, mezi něž náleží i právo na tlumočníka v řízení před soudem osobě neovládající český jazyk, které vyplývá z čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.“ Krajský soud takto však nepostupoval a danou výzvu stěžovateli zaslal pouze v českém jazyce. Nejvyšší správní soud proto dospěl k závěru, že krajský soud pochybil, když stěžovateli výzvu dle § 51 s. ř. s. nezaslal v ruském jazyce a následně rozhodl o žalobě bez nařízení jednání. Zatížil tím řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Z tohoto důvodu je naplněn důvod pro zrušení napadeného rozsudku dle § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s.“

pokračování

[10] První judikaturní linie se shoduje na tom, že nezbytným předpokladem pro rozhodnutí o věci samé bez nařízení jednání není pouze řádné doručení výzvy podle § 51 s. ř. s. účastníkům řízení a udělení souhlasu či aspoň nevyjádření nesouhlasu s takovým způsobem projednání žaloby. S tímto právem se totiž podle této linie pojí i právo na ustanovení tlumočnicka v řízení před soudem osobě neovládající český jazyk, jež vyplývá z čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále i „Listina“). První judikaturní linie se pak kloní k závěru, že soud má výzvu podle § 51 s. ř. s. zaslat v jazyce, ve kterém jednal účastník řízení o udělení mezinárodní ochrany.

[11] Druhá judikaturní linie vychází zejména z rozsudku ze dne 12. 4. 2006, č. j. 1 Azs 129/2005-78. V něm se uvádí, že „*ke tomu, aby soud mohl komunikovat s účastníkem v jeho mateřském jazyce odlišném od jazyka českého, by bylo třeba ustanovit tlumočnicka; to však soud činí jen tehdy, vyšla-li potřeba ustanovit tlumočnicka v řízení najevo (§ 18 odst. 2 občanského soudního řádu, § 64 s. ř. s.). Tato podmínka významně zužuje pomyslnou množinu cizinců vystupujících v řízení před soudy na území České republiky a plyne z ní, že ne ve všech případech, kdy je mateřštinou účastníka řízení jiný než český jazyk (tedy kdy je účastníkem řízení cizinec), je dána povinnost soudu ustanovit takovému účastníkovi tlumočnicka. Tato povinnost vzniká soudu zpravidla tehdy, pokud o to účastník řízení požádá a pokud by pro jazykovou bariéru nemohl účinně obhajovat svá práva v řízení před soudem. Potřeba tlumočnicka musí být zcela zjevná a musí z řízení vyplynout sama: není na soudu, aby ze své vlastní iniciativy zjišťoval, zda jsou naplněny podmínky ustanovení § 18 odst. 2 o. s. ř. Z toho plyne, že soud není bez dalšího povinen zasílat účastníkovi řízení překlad rozhodnutí či jiných písemností do jiného jazyka, a to ani tehdy, je-li takový účastník žadatelem o udělení azylu. Tento formální znak účastníka řízení totiž nepostačuje (v tom se řízení před soudem liší od řízení o žádosti o udělení azylu před žalovaným, v němž má účastník řízení ze zákona právo jednat v mateřském jazyce nebo v jazyce, ve kterém je schopen se porozumět, a žalovaný mu za tím účelem poskytuje bezplatně tlumočnicka na celou dobu řízení; § 22 zákona o azylu): naopak je nutné, aby byl naplněn znak materiální, totiž zjevná potřeba tlumočnicka právě v konkrétním případě. Taková potřeba nicméně v řízení se žalobkyní nevystala. Z obsahu spisu je patrné, že žalobkyně sepsala svůj žalobní návrh dobrou češtinou; i kasační stížnost, již žalobkyně napadla zamítavé rozhodnutí soudu ve věci samé (tj. ve věci žaloby proti rozhodnutí žalovaného o zastavení řízení), byla vyhotovena v českém jazyce. Konečně pak i formulář potvrzení o majetkových poměrech, který Městský soud v Praze zaslal žalobkyni spolu se svou první výzvou, vyplnila žalobkyně v češtině. S ohledem na tuto skutečnost neměl soud důvody pochybovat o schopnosti žalobkyně porozumět úředním písemnostem vyhotoveným v českém jazyce a zajištit si kontakt se soudem v českém jazyce. Proto nepochybil, pokud i další výzvu, již žádal o upřesnění majetkových poměrů žalobkyně, vyhotovil v českém jazyce. V povinnostech ani v možnostech soudu není zajišťovat účastníkům řízení automaticky úřední komunikaci v jejich mateřském jazyce. Pokud se cizinec rozhodne žít na území státu, jehož jazyk není jeho jazykem mateřským, musí být srozuměn s tím, že komunikace s orgány státní moci, zejména písemná, bude probíhat právě v tomto jiném jazyce. Zvláště za situace, kdy cizinec podá jakoukoliv písemnou žádost a předpokládá písemný kontakt s orgány, které o ní rozhodují, je v jeho vlastním zájmu dbát svých práv a dát najevo, že je mu v řízení třeba tlumočnicka. To žalobkyně neučinila, a její námitka proto nemůže obstát.“*

[12] Na tuto judikaturní linii navázalo například usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 3. 2016, č. j. 2 Azs 11/2016-35, nebo rozsudek ze dne 28. 2. 2022, č. j. 8 Azs 86/2021-54. Podle této judikaturní linie je soud povinen ustanovit účastníkovi řízení tlumočnicka pouze tehdy, vyšla-li tato potřeba v řízení najevo dle § 18 odst. 2 o. s. ř. Toto ustanovení nepředpokládá, že by účastník soudního řízení, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, měl automatické právo na ustanovení tlumočnicka pro toto řízení. Právo na tlumočnicka dle čl. 37 odst. 4 Listiny nedopadá na písemný styk. Potřeba tlumočnicka musí být zcela zjevná a musí vyplynout v řízení před soudem. Není na soudu, aby ze své vlastní iniciativy zjišťoval, zda jsou naplněny podmínky § 18 odst. 2 o. s. ř.

[13] Popsané judikaturní větve se rozcházejí v tom, zda má soud povinnost sám zkoumat na základě správního spisu potřebu ustanovení tlumočnicka, nebo zda musí potřeba ustanovení tlumočnicka vyjít najevo v soudním řízení. Citované rozsudky z první judikaturní linie se týkají výhradně výzvy podle § 51 s. ř. s. Předkládající senát ovšem zdůrazňuje, že není dán žádný důvod

k podřazení těchto výzev pod nějaký zvláštní režim. Nutno podotknout, že ani první judikaturní linie těmto výzvám žádný zvláštní režim nepřisuzuje a vychází obecně z práva na tlumočníka. Výzva dle § 51 s. ř. s. má totiž stejný právní režim jako ostatní písemnosti dle citovaného zákona. Z tohoto důvodu lze dospět k závěru, že obě judikaturní linie se věnují právu na tlumočníka v písemné komunikaci soudu s cizincem.

[14] Stěžovatel dále odkázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 7. 2005, č. j. 3 Azs 119/2005-77, č. 686/2005 Sb. NSS. V něm soud dospěl k závěru, že povinnost soudu vyzvat stěžovatelku k vyjádření, zda souhlasí s rozhodnutím soudu bez nařízení jednání, v jazyce, jemuž stěžovatelka rozumí, nemusí ani u cizinky vždy nezbytně znamenat nutnost překládat tuto výzvu do jejího mateřského jazyka. Tato povinnost vzniká pouze v případech, kdy soud zjistí, že účastník řízení neovládá jazyk, v němž se vede řízení. Pokud však stěžovatelka se soudem komunikovala v českém jazyce, o ustanovení tlumočníka nepožádala, a i ze správního spisu vyplynulo, že česky rozumí, krajský soud nepochybil, pokud jí poučení podle § 51 s. ř. s. zaslal v českém jazyce. Podle předkládajícího senátu se ovšem skutkové okolnosti věci se lišily od obou výše zmíněných judikaturních linií, jelikož i ze správního spisu vyplynulo, že česky rozumí, jak lze vyvodit z uvedeného rozsudku. Rozsudek tak není relevantní pro nyní posuzovanou věc.

[15] Předkládající senát se kloní ke druhé judikaturní linii. Sama skutečnost, že cizinec měl tlumočníka ve správním řízení, bez dalšího neznamena, že jsou splněny podmínky pro ustanovení tlumočníka v soudním řízení. Ve správním řízení ve věci mezinárodní ochrany má účastník řízení právo jednat v mateřském jazyce nebo v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět, dle § 22 odst. 1 zákona o azylu. Toto právo tedy není podmíněno tím, že je tlumočník skutečně potřebný, z čehož naopak vychází § 18 odst. 2 o. s. ř. Úprava práva na tlumočníka v azylovém řízení a úprava práva na tlumočníka ve správním řízení jsou dvěma samostatnými úpravami u odlišných řízení a s rozdílnými podmínkami. Pokud by zákonodárce zamýšlel poskytnout takovýto procesní komfort v soudním řízení správním, lze předpokládat, že by příslušné zákonné ustanovení formuloval stejně jako v § 22 odst. 1 zákona o azylu. To by mohl učinit obecně pro jakékoliv soudní řízení správní nebo pouze pro přezkum určitých rozhodnutí. Například právě pro přezkum rozhodnutí o mezinárodní ochraně by mohl stanovit odchylku od obecného režimu přezkumu správních rozhodnutí, jako to činí u dalších procesních odchylek v § 32 zákona o azylu.

[16] Předkládající senát pro úplnost poukázal na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 20/05, dle kterého základní právo garantované čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod nedopadá na písemný styk soudu s účastníky řízení a naopak. O uvedené ustanovení tedy nelze právo na tlumočníka v písemném styku mezi soudem a účastníkem opírat, jak to nepřesně činí první judikaturní linie.

IV. Posouzení věci rozšířeným senátem

IV. 1. Právomoc rozšířeného senátu

[17] Podle § 17 odst. 1 věty první s. ř. s., *dospěl-li senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, postoupí věc k rozhodnutí rozšířenému senátu.*

[18] Rozšířený senát shledal, že spornou otázkou v nyní projednávané věci není, zda musí potřeba tlumočníka podle § 18 odst. 2 o. s. ř. vyjít najevo v průběhu řízení před soudem. V tomto ohledu se první judikaturní větev (rozsudek č. j. 5 Azs 5/2003 - 33 a na něj navazující aktuální rozsudky č. j. 4 Azs 363/2020 - 50, č. j. 3 Azs 386/2020 - 52 a č. j. 9 Azs 165/2021 - 45) a druhá judikaturní větev (rozsudky č. j. 1 Azs 129/2005 - 78, č. j. 2 Azs 11/2016 - 35 nebo č. j. 8 Azs 86/2021 - 54) shodují.

pokračování

[19] Rozpory mezi oběma větvemi však panují v tom, za jakých okolností lze mít za to, že potřeba tlumočnicka v řízení před soudem vyšla najevo. Zatímco první judikaturní větev zastává právní názor, že i když v řízení před soudem byly účastníkem řízení učiněny určité úkony v českém jazyce, pokud z jiných podkladů, které měl soud k dispozici při rozhodování, plyne, že ve skutečnosti účastník český jazyk nejspíše neovládá, pak současně vyšla najevo potřeba ustanovit mu tlumočnicka v řízení před soudem. Druhá judikaturní větev má naopak za to, že pokud v řízení před krajským soudem, případně před Nejvyšším správním soudem účastník řízení reaguje na komunikaci ze strany soudu (výzva k odstranění vad podání, výzva k prokázání majetkových poměrů aj.) v českém jazyce a zároveň o ustanovení tlumočnicka sám aktivně nepožádal, není důvod tlumočnicka účastníkovi ustanovit.

[20] Uvedené právní názory vyslovené Nejvyšším správním soudem jsou ve vzájemném rozporu. Předkládající osmý senát nemůže ve věci rozhodnout, aniž by se aspoň od jednoho z nich odchýlil. Pravomoc rozšířeného senátu je dána.

IV. 2. Právní názor rozšířeného senátu

IV. 2. 1. Rozhodná vnitrostátní úprava a její vztah k mezinárodním závazkům České republiky

[21] Podle čl. 37 odst. 4 Listiny, *kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka.*

[22] Ve světle uvedeného ustanovení Listiny, jež zakotvuje obecný minimální ústavně zaručený standard práva na tlumočnicka, je třeba vykládat každé ustanovení „jednoduchého“ práva týkající se jazykových práv v řízeních před orgány veřejné moci. Zákon či mezinárodní závazky ČR mohou přiznat vyšší standard ochrany těchto práv, a to univerzálně, anebo selektivně (určitým typům osob, v určitých typech řízení, za specifických situací aj.).

[23] Podle § 64 s. ř. s., *nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro řízení ve správním soudnictví přiměřeně ustanovení první a třetí části občanského soudního řádu.*

[24] Podle § 18 odst. 2 o. s. ř., *účastníku, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, soud ustanoví tlumočnicka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo. Totéž platí, jde-li o ustanovení tlumočnicka účastníku, s nímž se nelze dorozumět jinak než některým z komunikačních systémů neslyšících a bluchoslepých osob.*

[25] Podle § 51 odst. 1 s. ř. s. *soud může rozhodnout o věci samé bez jednání, jestliže to účastníci shodně navrhlí nebo s tím souhlasí. Má se za to, že souhlas je udělen také tehdy, nevyjádří-li účastník do dvou týdnů od doručení výzvy předsedy senátu svůj nesouhlas s takovým projednáním věci; o tom musí být ve výzvě poučen.*

[26] Mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána a jejichž pravidla ohledně jazykových práv v řízeních před orgány veřejné moci by byla vnitrostátně přednostně aplikovatelná, pro účely soudního řízení správního nezakotvují standard vyšší než § 18 odst. 2 věta první o. s. ř. Právo na tlumočnicka podle čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod se vztahuje pouze k trestnímu řízení. Čl. 16 Úmluvy o právním postavení uprchlíků zajišťuje těmto osobám „pouze“ přístup ke všem soudům a rovnost v možnosti uplatňování práv a přístupu k právní pomoci. Stejně tak Listina základních práv Evropské unie, pokud by byly dodrženy judikaturou Soudního dvora vymezené podmínky pro její aplikaci, zajišťuje v čl. 47 rovný přístup k účinným prostředkům nápravy před soudem, právo na právní radu, obhajobu a zastoupení a na bezplatnou právní pomoc v případě, že je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti. Nic pro řešenou právní otázku relevantního neplyne ani z Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin (vyhlášena pod č. 96/1998 Sb.; v ní zejm. čl. 10 odst. 3)

a Evropské charty regionálních či menšinových jazyků [vyhlášena pod č. 15/2007 Sb. m. s.; v ní zejm. čl. 9 odst. 1 písm. c)].

[27] Pro řízení před správními soudy ve věcech žadatelů o mezinárodní ochranu je rozhodná právní úprava podle § 18 odst. 2 o. s. ř., již je třeba vykládat v souladu s minimálními standardy zaručenými v čl. 37 odst. 4 Listiny a ve světle vnitrostátně přímo použitelných mezinárodněprávních závazků České republiky.

IV. 2. 2. Jazykový a systematický výklad § 18 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu

[28] Při výkladu § 18 odst. 2 věty první o. s. ř. je nutno rozlišit dva typy situací.

[29] První je přímá ústní komunikace účastníka řízení se soudem, typicky při jednání, ale eventuelně i v některých obdobných případech mimo jednání. Právě na ni míří čl. 37 odst. 4 Listiny, hovoří-li o tlumočnickovi. Je zjevné, že podle § 18 odst. 2 o. s. ř. je nutno ustanovit tlumočníka účastníkovi tehdy, vyjde-li v souvislosti s přímou ústní komunikací při jednání či v obdobném případě taková potřeba najevo. Podmínkou bude, že půjde o účastníka, jehož mateřštinou bude jiný než český jazyk, a že potřeba mít k dispozici tlumočníka bude plynout z toho, že česky nebude možné se s účastníkem dorozumět tak, aby patřičně chápal obsah jednání a dokázal přiměřeně reagovat.

[30] Tyto situace však nelze směšovat se zajištěním překladu soudních písemností účastníku řízení, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk a který sám nerozumí psanému českému textu natolik, aby patřičně chápal jeho obsah a dokázal na něj (např. na výzvu k projevu vůle) přiměřeně reagovat. Listina nepředepisuje soudu, aby v takovémto typu situací účastníkovi řízení zajistil překlad svých písemností nebo mu za tím účelem ustanovil překladatele. Listina zjevně má za to, že uvedenou potřebu si účastník musí obstarat sám, bez pomoci soudu. Takto ostatně Listinu vyložil i Ústavní soud. Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st 20/05, shledalo, že základní právo na pomoc tlumočníka dle čl. 37 odst. 4 Listiny nedopadá na písemný styk se soudem. Na ně navázalo usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 10. 2005, sp. zn. IV. ÚS 422/05, do něhož se pro něj závazný právní názor pléna Ústavního soudu promítl.

[31] Ani z doslovného jazykového významu slov v § 18 odst. 2 věty první o. s. ř. nelze dovodit, že by soud ve správním soudnictví měl zajišťovat překlad svých písemností nebo za tím účelem ustanovit překladatele. Uvedené ustanovení hovoří o tlumočnickovi, nikoli o překladateli. Mezi těmito dvěma profesemi přitom zákon č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, zřetelně rozlišuje, mj. z hlediska toho, která profese v jakých typech situací působí (viz § 1 zákona). Ustanovení § 18 odst. 2 následuje po odst. 1, v němž se mj. praví, že *účastníci mají v občanském soudním řízení rovné postavení. Mají právo jednat před soudem ve své mateřštině. Soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv*. Lze tedy mít za to, že věta první v odst. 2 slouží k zajištění rovného postavení účastníka, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, k tomu, aby při jednání před soudem měl stejné možnosti k uplatnění svých práv jako účastník, jehož mateřštinou je český jazyk. V tomto smyslu vykládá § 18 o. s. ř. i judikatura Nejvyššího soudu (viz jeho usnesení ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. 21 Cdo 5193/2016, odkazující i na prejudikaturu, např. na usnesení téhož soudu ze dne 8. 8. 2006, sp. zn. 20 Cdo 1540/2006, či na nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2003, sp. zn. III. ÚS 202/03).

[32] Podpůrný argument, vycházející z předpokladu – aspoň rámcově – racionálního a systematického zákonodárce, je založen na srovnání napříč právním řádem. Pokud zákonodárce chce, aby soud v některých případech zajišťoval překlad soudních písemností do jazyka, jemuž účastník řízení rozumí, stanoví to v právní úpravě – viz zejm. § 28 odst. 2 trestního řádu a Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad

pokračování

v trestním řízení, zejména její čl. 3. V právu EU lze ustanovení o povinnosti státu za určitých okolností obstatat překlad úřední písemnosti najít dále například v čl. 43 odst. 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

[33] Pokud tedy občanský soudní řád, použitelný v tomto ohledu přiměřeně i v soudním řízení správním, žádnou povinnost soudu zajistit překlad všech či některých soudních písemností nestanoví, je třeba *a contrario* mít za to, že soud překlady soudních písemností nezajišťuje. Tímto způsobem se na řešenou právní otázku pro účely řízení o kasační stížnosti dívala i část judikatury Nejvyššího správního soudu (viz jeho rozsudek ze dne 20. 12. 2007, č. j. 2 Azs 89/2007 - 46).

IV. 2. 3. Sekundární právo Evropské unie vztahující se na žadatele o mezinárodní ochranu

[34] Ani sekundární právo Evropské unie z oblasti azylové a migrační politiky neposkytuje žadatelům o mezinárodní ochranu vyšší standard než Listina. Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2013/32/EU o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany (dále „procedurální směrnice“) vztahuje záruky pro žadatele, mezi něž patří i právo na tlumočníka, pouze k řízením upraveným v kapitole III, tedy k řízením v prvním stupni (v českém právním řádu řízení před správními orgány). Naopak na řízení upravená v kapitole V (účinný opravný prostředek před soudem; v českém kontextu tedy řízení ve správním soudnictví) se právo žadatele o mezinárodní ochranu na komunikaci v jeho jazyce vztahuje jen omezeně.

[35] Čl. 12 procedurální směrnice, rubrikovaný „Záruky pro žadatele“, stanoví:

1. S ohledem na řízení stanovená v kapitole III členské státy zajistí, aby se na všechny žadatele vztahovaly tyto záruky:

a) žadatelé jsou informováni v jazyce, jemuž rozumí nebo o němž lze důvodně předpokládat, že mu rozumí, o průběhu řízení a o svých právech a povinnostech během řízení a možných důsledcích, pokud tyto povinnosti nesplní a nebudou s orgány spolupracovat. Jsou informováni o časovém rámci, o možnostech, jak splnit povinnost předložit údaje podle článku 4 směrnice 2011/95/EU, jakož i o důsledcích výslovného nebo konkludentního zpětvzetí žádosti. Tyto informace musí být poskytnuty včas, aby žadatelé mohli vykonávat práva zaručená touto směrnicí a plnit povinnosti stanovené v článku 13;

b) žadatelům je k dispozici tlumočník, kdykoli je to nutné, aby mohli příslušným orgánům předložit svůj případ. Členské státy musí poskytnout služby tlumočnicka alespoň tehdy, pokud má být s žadatelem proveden pohovor, jak je uvedeno v člancích 14 až 17 a článku 34, a nelze-li bez těchto služeb zajistit přiměřenou komunikaci. V tomto případě a v ostatních případech, kdy příslušné orgány žadatele předvolají, musí být služby tlumočnicka hrazeny z veřejných prostředků;

c) žadatelům nesmí být odepřena možnost komunikovat s Úřadem vysokého komisaře OSN pro uprchlíky nebo jinou organizací poskytující právní poradenské nebo jiné poradenské služby žadatelům v souladu s vnitrostátním právem dotyčného členského státu;

d) žadatelé, případně jejich právní poradci nebo jiní poradci podle čl. 23 odst. 1, musí mít přístup k informacím podle čl. 10 odst. 3 písm. b) a k informacím poskytnutým odborníky podle čl. 10 odst. 3 písm. d), pokud rozhodující orgán zohlednil takové informace při rozhodování o jejich žádosti;

e) žadatelům je rozhodnutí rozhodujícího orgánu o jejich žádosti oznámeno v přiměřené době. Zastupuje-li žadatele právní poradce nebo jiný poradce, mohou členské státy vyrozumět o rozhodnutí místo žadatele tohoto právního poradce nebo jiného poradce;

f) žadatelé jsou informováni o výsledku rozhodnutí rozhodujícího orgánu v jazyce, jemuž rozumí nebo o němž lze důvodně předpokládat, že mu rozumí, nezastupuje-li je nebo nepomáhá-li jim právní poradce nebo jiný poradce. Poskytnuté informace zahrnou informace o opravných prostředcích proti zamítavému rozhodnutí v souladu s čl. 11 odst. 2.

2. S ohledem na postupy stanovené v kapitole V členské státy zajistí, aby se na všechny žadatele vztahovaly záruky, které jsou rovnocenné zárukám uvedeným v odst. 1 písm. b), c), d) a e).

[36] Z čl. 12 procedurální směrnice je patrné, že jazyková práva žadatele o mezinárodní ochranu jsou zakotvena zejména v písmenech a), b) a f) jeho odstavce 1. Podle odstavce 2 uvedeného článku však účinné prostředky ochrany před soudem nemusí zahrnovat záruky uvedené v písmenech a) a f) odstavce 1. Záruky podle písmena b) odstavce 1 se, jak je patrné ze slov v něm užitých, týkají bezprostřední (ústní) komunikace žadatele se soudem, nikoli však nezbytně komunikace písemné. Právě z toho, že odstavec 2 článku 12 procedurální směrnice výslovně uvádí, že u účinných prostředků ochrany před soudem je třeba zajistit jen některé ze záruk povinných pro řízení v prvním stupni, plyne, že komfort jazykových práv žadatele o mezinárodní ochranu může být v soudní fázi nižší než ve fázi prvostupňové. Omezení komfortu se mohou vztahovat právě na ty části komunikace soudu a žadatele, které mají povahu zasílání soudních písemností žadateli, jež pro něho mají či mohou mít procesní význam.

IV. 2. 4. Argumenty teleologické

[37] Uvedený závěr obстоjí i pohledem argumentů teleologických.

[38] Bezprostřední ústní komunikaci se soudem, typicky při jednání, nelze srovnávat s komunikací soudu a účastníka prostřednictvím písemných podání či sdělení. Ústní komunikace probíhá okamžitě, jde o proud informací, jež musí bezprostředně dojít od toho, kdo něco sděluje, tomu, komu je informace určena, v jazyku oběma stranám dobře srozumitelném. Jinak takováto komunikace nemůže plnit svůj účel. Jinak je tomu však u komunikace prostřednictvím písemných podání či sdělení. Jejich příjemce si může opatřit jejich překlad, a tím docílit, že obsahu komunikace bude rozumět. Rozdílovým faktorem je zde absence bezprostřednosti a nutnosti reagovat okamžitě. Právě proto lze mít za to, že hovoří-li se v § 18 odst. 2 větě první o tlumočnickovi, míní se jím vskutku jen tlumočnick (a situace, kdy je třeba tlumočit bezprostředně probíhající ústní komunikaci), a nikoli také překladatel.

[39] Žalobce je již v okamžiku, kdy musí ve lhůtě zákonem stanovené (typicky v řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu, odvíjející se svým během od doručení žalobou napadeného rozhodnutí) podat žalobu, nucen svůj projev vůle vůči soudu srozumitelně zformulovat a adresovat, aby měl účinky procesního úkonu zahajujícího řízení. Každý člověk, včetně žadatele o mezinárodní ochranu, musí mít povědomí o tom, že orgány státu všude na světě komunikují zpravidla jazykem, který je v daném státě běžně užíván. Od toho, kdo chce podat žalobu, tedy lze požadovat, aby si vlastními silami zajistil sepsání podání, jež bude obsahovat patřičné náležitosti. Může tak učinit zejména za pomoci přátel či známých, rodinných příslušníků či advokáta, kterého si zjedná či který mu za splnění zákonných podmínek může být určen nebo ustanoven. U cizinců lze téhož dosáhnout i za pomoci osoby poskytující právní pomoc uprchlíkům nebo cizincům.

[40] Stejně tak je třeba po účastníkovi soudního řízení požadovat, aby si obdobným způsobem zajistil přečtení soudních písemností, které mu jsou v průběhu soudního řízení doručovány, a patřičnou reakci na jejich obsah. Zákonná úprava v tomto ohledu vyžaduje po účastnících řízení aktivitu a střežení svých práv; se žadateli o mezinárodní ochranu české vnitrostátní právo nezachází, a podle sekundárního práva Evropské unie ani nemusí zacházet, příznivěji.

[41] V rovině právně sociologické (tedy při pohledu na fakticitu, v níž se právní provoz odehrává) nelze přehlédnout ani to, že překlad cizojazyčných písemností je v současné době usnadněn i existencí dobře dostupných a přiměřeně kvalitních strojových překladů (je notorií, že nástroje pro takovéto překlady lze najít i zdarma na internetu).

pokračování

IV. 3. Shrnutí

[42] Z výše uvedeného výkladu tedy plyne následující závěr:

[43] V soudním řízení správním soud nezajišťuje překlady soudních písemností doručovaných účastníkům řízení, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.

[44] Pokud judikatura Nejvyššího správního soudu měla za to, že při přezkumu rozhodnutí o mezinárodní ochraně musí být žadatel o právu vyjádřit se k možnosti rozhodnout o věci samé bez jednání dle § 51 s. ř. s. poučen v jazyce, jemuž rozumí, vykládala § 18 odst. 2 věty první o. s. ř. nad rámec standardu ochrany práv, který zákonodárce chtěl a podle ústavního či mezinárodního práva byl povinen zajistit.

V. Další postup ve věci

[45] Rozšířený senát v dané věci posoudil předloženou spornou právní otázku. V souladu s § 71 odst. 1 Jednacího řádu Nejvyššího správního soudu rozhodl usnesením jen o této otázce a věc vrací osmému senátu, který o ní rozhodne v souladu s vysloveným právním názorem.

P o u č e n í: Proti tomuto usnesení **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 27. února 2024

Filip Dienstbier
předseda rozšířeného senátu